

GAZİ TÜRKİYAT
BAHAR / 2023

Atf / Citation

TOMRUK, Y. (2023). "XVI. Yüzyılda Şiiri Kınama ve Savunma: Kınalızâde Hasan Çelebi'nin *İtâb-Güne Tezkiresi* Üzerine". *Gazi Türkiyat*, 32: 197-215.

Geliş / Submitted 17.02.2023

Kabul / Accepted 25.06.2023

DOI 10.34189/gtd.32.013

XVI. YÜZYILDA ŞİİRİ KINAMA VE SAVUNMA: KINALIZÂDE HASAN ÇELEBİ'NİN *İTÂB-GÜNE TEZKİRESİ* ÜZERİNE

*Censure and Defense of Poetry in the Sixteenth Century: On the *İtâb-güne Tezkiresi* (Reprimanding Biographical Memoir) by Kınalızâde Hasan Çelebi*

Yaprak TOMRUK*

*Vasf-ı envâr-ı ruhunla Matla'ü'l-Envâr şi'r
Şerh-i esrâr-ı lebünle Mahzenü'l-Esrâr şi'r¹*

Öz

Şiir yazmak, tarih boyunca tartışılan bir konu olmuş hatta zaman zaman şiir yazmaya karşı da çıkmıştır. Bu durum, Osmanlı Devleti zamanında da geçerliğini korumuştur. İslamiyet'in kabulüyle beraber, müşrik Arap şairlerin şiirlerinde Hz. Peygamber'i hedef almaları, şiir yazmanın sorgulanmasına sebep olmuştur. Bu sorgulamanın da etkisiyle Osmanlı sahasında şair ve yazarlar; tezkirelerin önsözlerinde, divan dibacelerinde, mesnevilerin sebeb-i te'liflerinde ve kasidelerin fahriye bölümlerinde şair ve şiir hakkında görüşlerini paylaşmışlar; özellikle tezkire önsözlerinde şiir yazmanın önemine dikkat çekecek ifadelerde bulunmuşlardır. XVI. yüzyıl tezkire yazarlarından Kınalızâde Hasan Çelebi de hem şairler tezkiresinin mukaddimesinde hem bu makalede ele alınacak olan *İtâb-güne Tezkiresi* başlıklı risalesinde ayet ve hadisler ile şiiri savunma çabasında olmuştur. Yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda bu çalışmada, XVI. yüzyıl Divan şairlerinin, tezkire yazarlarının şiire bakışı ve Hasan Çelebi'nin risalesi etrafında şiiri ve şairi savunuşu incelenmeye çalışılacaktır. Makalenin birinci bölümünde; şiir ile ilgili genel bilgilere değinilmiş daha sonra Divan şairlerinin şiir ve şair hakkında düşüncelerine yerilmiştir. Devamında şiire karşı geliştirilen tepkilerin neden kaynaklandığı üzerinde durulmuştur. İlaveeten, XVI. yüzyıl tezkire yazarlarının şiir hakkında düşüncelerine yer verilmiştir. Sonuç kısmında ise şiire karşı tepkilerin sebebi, şairlerin ve Kınalızâde Hasan Çelebi'nin şiiri benzer ifadelerle savunduğu sonucu açıklanmaya çalışılmıştır. Makalenin sonuna Kınalızâde Hasan Çelebi'nin şiiri; ayet, hadis ve Hz. Peygamber etrafında gelişen rivayetlerle savunduğu "*İtâb-güne Tezkiresi*" isimli risalesinin çeviri yazısı eklenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kınalızâde Hasan Çelebi, Divan şiiri, *İtâb-güne Tezkiresi*, şiiri kınama, şiiri savunma.

Abstract

Writing poetry has been an issue of debate throughout history. Moreover, writing poetry was also opposed from time to time. This situation also preserved its validity at the time of the Ottoman State. Together with the acceptance of Islam, the polytheistic Arab poets targeted the Prophet Muhammad in their poems, and it was the cause of cross-examining the writing of poetry. Under the influence of this cross-examination, the poets and authors in the Ottoman field shared their

* Doktora öğrencisi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Ankara/TÜRKİYE. yaprak.tomruk@hbv.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0676-5448

¹ Kullanılan beyit için bk. (Tarlan 1967: 346).

views about poets and poetry in the forewords of tezkires (biographical memoirs), in the prefaces of divans (collected poems), in the pretext compilations of mesnevis (poems made up of rhymed couplets, each couplet being of a different rhyme), and in fahriyes (classical Ottoman poetry in which a poet praises himself) of kasides (poems of more than fifteen rhyming distiches in which a person is praised). Especially, the poets made expressions by drawing attention to the importance of writing poetry in the forewords of biographical memoirs. Kınalızâde Hasan Çelebi, one of the sixteenth century biographical memoir authors, tried to defend poetry with verses from the Holy Koran and hadiths, both in the prefaces of the biographical memoirs of poets and in the treatise titled *İtâb-güne Tezkiresi* (Reprimanding Biographical Memoir), which will be treated in this article. In the direction of the explanations made above, it will be attempted in this study to examine in detail the poetry surrounding Hasan Çelebi's treatise and his defense of poets and the viewpoints on poetry of the biographical memoir authors of the sixteenth century Divan poets. The first section of the article mentioned the general information related to poetry and later place was given to the thoughts about poetry and poets by the Divan poets. Subsequently, it dwelled upon the sources of why the reactions developed against poetry. In the continuation of the study, the thoughts about poetry by the sixteenth century biographical memoir authors were provided. Whereas, in the conclusion it was attempted to explain the reasons for the reactions against poetry because of the defense with similar expressions by the poets and Kınalızâde Hasan Çelebi's poetry. The translation text of the treatise titled the "*İtâb-güne Tezkiresi*" that defended the rumors that developed around the verses of the Holy Koran, hadiths, and the Prophet Muhammad by Kınalızâde Hasan Çelebi's poetry was added at the end of the article.

Keywords: Kınalızâde Hasan Çelebi, Divan poetry, *İtâb-güne Tezkiresi* (Reprimanding Biographical Memoir), censure of poetry, defense of poetry.

1. XVI. YÜZYIL TEZKİRE YAZARLARININ ŞİİRE BAKIŞI VE KINALIZÂDE HASAN ÇELEBİ'NİN ŞİİR HAKKINDA GÖRÜŞLERİ

Şiir, insanlığın ilk çağlarından beri var olan edebî bir anlatım biçimidir. Arapçası şîr olan kelime için sözlüklerde şu tanımlar yapılmıştır: Duygu ve heyecanları, güzellikleri, seslerin uyumundan ve ahenginden faydalanarak etkili bir şekilde anlatma sanatı ve bu sanat yolu ile verilen edebî eser; mecazî anlamda ise gönle ve hayâle hitap eden, insanda güzellik duygusu ve heyecan uyandıran şey, görünüş, oluş anlamlarına gelmektedir. Bir doğu bilimci olan Goldziher da bu tanımlar ile şairi, tabiatüstü sihri bir bilgiye dayanan sezile bilen kimse şeklinde yorumlamıştır (Durmuş 2010: 144-154).

Her devirde insanlar farklı gerekçeler göstererek şiiire ve sanata karşı olumlu veya olumsuz fikirlerini beyan etmişlerdir. Aristo *Poetika*'sında, tarih yazarı ve ozanın ayrıldıkları noktayı vurgularken tarihçinin daha çok gerçekten olmuş olanı ozanın ise olabilecek şeyleri anlattığını söyler bunun için şiiiri, tarih yapıtına oranla daha felsefî ve daha üstün olarak değerlendirir (Aristoteles 2010: 40). Platon ise doğrudan şiiire karşı olmamakla birlikte sanata ve sanatçıya karşı sorgulayıcı bir tavır almıştır. Platon'un *Devlet*'inde, sanatçının cazibesinin olumlu ve olumsuz tarafları masaya yatırılır. Platon, sanatçının etkileme gücünü etik, pedagojik ve siyasi açılardan ele alır. Sanatçının halk üzerindeki etkisini kimi zaman olumlu bulup desteklerken kimi zaman ise sanatçının etkisini devlet için tehlikeli bulmuş ve bu yüzden sanatçıyı *Devlet*'inden uzaklaştırmak istemiştir (Karşlı 2016: 56).

Antik Çağ filozoflarından Aristo ve Platon'un şiiir hakkında görüşlerini ifade ettikleri gibi Divan şairleri de şiiir hakkındaki görüşlerini divanlarının mukaddimleri veya beyitleri aracılığıyla beyan etmişlerdir. Onlar, şairlerin "güzel yaradılışlı"

olduklarına ve şairliğin onlara Allah tarafından verilen bir "irfan" ile elde edildiğine dikkat çekerler. Fuzûlî'ye göre şiir yeteneği insana Allah tarafından ezelden bağışlanmıştı ve O'nun yardımı olmaksızın da kusursuz şiir söylenemez:

"Zihî Sâni'ki levh-i câna kıl-k-i hüsn-i tevfiği
Ezelden iktizâ-yı nazm-ı cân-perver rakam kılmış
Kemâl-i şî'r kesbi mümkün olmaz bî-meded andan
Ana minnet ki tab'ı nazm lûtf etmiş kerem kılmış" (Doğan 2009: 21).

Fuzûlî ve birçok Divan şairi, şiir hakkındaki olumsuz söylemlere karşı şiiri ayet ve hadislerle savunma çabasına girmişlerdir. Böyle bir çabaya girmelerinin sebebi Cahiliye Dönemi'nde gayrimüslimlerin Kur'an-ı Kerim'i şiir olarak atfedip Hz. Muhammed'i şair olarak suçlamalarıdır. Bu suçlamalar şiire karşı bir tepki oluşturmuş ve başta bazı dini çevreler olmak üzere kimi kesimler şiiri ve şairi kınarken kimileri de şiiri aklamaya çalışmış Hz. Peygamber'in şiire karşı olumsuz bir görüşe sahip olmadığını hadislerle ve Hz. Peygamber'in etrafında gelişen rivayetlerle açıklamışlardır. Onlar, Kur'an'ı ve Hz. Peygamber'i şiir ve şair benzerliğinin dışında tutarak şiir ilmini övmüşlerdir. Divan şairleri, şiiri hem meslek edinme hem de duygularını ifade aracı olarak kullanmışlar bu ve benzeri sebepler onların şiiri savunmasına sebep olmuştur. XVI. yüzyıl şairlerinden Nev'î şiire karşı olumsuz söylemlere aldırış etmeden şiirlerini söylemiştir. Aynı yüzyıl şairlerinden Yahyâ Bey, şiirlerinden anlamayanları Cahiliye devri müşriklerine benzetmiştir (Bayram 1995: 16). XVI. yüzyılın bir başka şairi Lâmi'î de şiiri şu hadis ile savunur "*Şiir yazılanların en şereflişidir*" hadisini zikrederek nazmın nesirden daha fazla etkiye sahip olduğunu belirtmiştir. Lâmi'î, Kur'an ile hadislerin ise daha fazla tesir gücüne sahip olduğunu belirtip Kur'an ve şiirin kıyasının mümkün olamayacağını çünkü Kur'an'ın vahye dayandığını belirterek Kur'an ve şiir arasındaki tartışmaları, Kur'an'ın eşsiz bir yeri olduğunu vurgulayarak onu bu tür yakıştırmalardan tenzih eder (Üzgör 1990: 32). XVI. yüzyıl şairlerinden Ulvî, "*Şairlerin kalpleri Allah'ın hazineleridir, Şairlerin kalpleri Allah'ın evidir, Kâbe'dir*" (Üzgör 1990: 329) hadislerini zikrederek şiirin üstünlüğünü vurgulamıştır.

Hız. Peygamber'in şiire karşı tutumunda ise Bûsîrî tarafından yazılan *Kasîdetü'l-bürde* etrafında gelişen rivayet önemli bir husustur. Rivayete göre felçli olan şairin Allah'tan şifa istemesi ile rüyasına Hz. Peygamber gelir ve ondan kendisi için yazdığı kasideyi okumasını ister. Bûsîrî, Peygamber için birçok kaside yazdığını ve Hz. Peygamber'in hangisini istediğini sorar. Hz. Peygamber kasidenin ilk beytini söyler ve bunun üzerine şair kasidesini okumaya başlar ve Resûlullah onu dinler. Bitince de hırkasını (bürde) çıkarıp şairin üstüne örter ve eliyle vücudunun felçli kısmını sıvazlar. Bûsîrî, uykudan uyandığında vücudundan felcin geçtiğini fark eder. Bu rüya hadisesinin halk arasında yayılmasından sonra kaside, *Kasîdetü'l-bürde* olarak üne kavuşmuştur (Kaya 2001: 568-569). Bu rivayet Hz. Peygamber'in şiire karşı olmadığını ispatlamada önemlidir.

Divan şairleri arasında şiiri savunanlar olduğu gibi ona karşı olanlar da her zaman var olmuştur. Divan şairlerinin şiirle az ilgilenmesinin veya ikinci derecede ilgilenmesinin temelinde toplumun şiir ve şairlik konusundaki düşünce ve anlayışlarının yattığı görülmüştür. XVI. yüzyıl şairlerinden Muhyiddin Çelebi'nin şevkle şiir söyledikten sonra abdest tazeleyip ağzını gül suyu ile yıkaması², yine XVI. yüzyıl şairlerinden Sübûfî'nin şiirden tövbe etmesi (Tolosa 2002: 293-295) bazı şairlerin şiire karşı çekincelerini açıkça gösterir. Ancak şiire karşı negatif tutumlara rağmen nazım, Divan edebiyatında nesre göre daha önde olmuştur. Yüzyıllar boyunca şairlerin şiirlerini topladığı divanlar da bunun güzel bir örneğidir.

XVI. yüzyıl birçok alanda olduğu gibi edebiyat ürünlerinin de hem nicelik hem de nitelik olarak arttığı bir yüzyıl olmuştur. Bu edebiyat ürünleri arasında şiir en çok kullanılan türler arasındadır. Şiir, Divan şairleri için câize açısından ve padişahların eğlence meclislerinin vazgeçilmez bir parçası olması sebebiyle önemlidir. Bu sebeple şairler gerek divan dibacelerinde gerek mısralarında şiir ve şair hakkında olumlu görüşlerde bulunmuşlardır. Tezkire yazarları da şiirin tarihi ve öneminden eserlerinde bahsetmişlerdir.

Anadolu sahasında ilk tezkire yazarı olan Sehî Bey, tezkiresinde şiirden bahsederken diğer şairlerin yaptığı gibi Yasin suresi 69. ayet ile şiir ve şair hakkındaki görüşlerini belirtmiştir: “*Kelâm-ı mu'ciz-nizâm nüzûli ile anlara rütbet ü rifat yetişüp 'Ve mâ 'allemnâhu's-şi're ve mâ yenbagî leh*³ ayeti tashih-i nisbet-i şî'r ü şâir itmîşdür. Ana binâ'en zümre-i şu'arâ ve fırka-i fusahâ imtiyâz bulup eş-şu'arâi ümerâ'l-kelâm olduğı hayşiyetiyle şî'r ilhâm ve şâ'ir huçeste-fercâm olup bu tabakadan mertebe-i vilâyete ve derece-i sa'âdete yitişmiş azizler çokdur” (İpekten vd. 2017: 4). Bu ayet, şiire ve şaire karşı olan kesimlerin dayanağı olmuş ve bu ayet ile Kur'ân-ı Kerîm'in ve Peygamberin şiire karşı olduğu öne sürülmüştür. Ancak bu ayet ile kastedilen, Hz. Peygamber'e ve Kur'ân'a karşı uygun olmayan ithamlarda bulunan gayrimüslim şairlerdir. Sehî Bey, bu ayeti şiire karşı olan görüşlerin kaynağı olarak gösterip sonra şairlerin aralarında ayrıcalık bulanlar ve saadete erişenler olduğunu da söylüyor.

Lâtîfî *Tezkiretü's-Şu'arâ'sında*, şiir hakkında önemli değerlendirmelerde bulunan ilk tezkire yazarlarındadır. O, “*Şairlerin kalpleri Allah'ın hazineleridir*” hadisini zikrederek şiir için ilâhî bir ilham rüzgârı ile kalplerden taşan mana incilerinin lafız elbisesiyle takdim edilmesidir der. Bu sebeple ilim insanlarının şiire ilham şaire de *emîrû'l-kelâm* dediklerini belirterek şiir hakkında olumlu değerlendirmelerde bulunmuştur (Canım 2018: 7-42). Tezkire yazarı Latîfî, Nizâmî'nin Hamse'sinden şu mısraları da zikrederek şiirin ve şairin kıymetini vurgular: “*Sözleri dizen şairler, iki*

² Tolosa, çalışmasında şu hadisi vererek: “*Sizden birinizin karnını irinle doldurması ağzını şiirle doldurmasından daha hayırlıdır*”, Muhyiddin Çelebi'nin şiir söyledikten sonra ağzını gül suyu ile yıkamasını bu hadis ile ilişkilendirir (Tolosa 2002: 295).

³ “Biz peygambere şiir öğretmedik zaten ona yakışmazdı da” (Yasin 69).

âlemin hazinelerini nazma çekerler. Hazine kapısının has kilidi şairlerin dili altındadır. Şairler, arşın bülbülleridirler, diğer insanlar bunlara nasıl benzerler” (Canım 2018: 43).

Lâtîfî, ayrıca *Mesnevi'*den de şu mısraları anıp şiir hakkındaki görüşlerine eklemeler yapar: “Ulu evliyanın ilk yüce kerameti şiir, sonra kimyâdır. Şu sözü iyi bil, şairlik peygamberlikten bir parçadır” (Canım 2018: 44) ifadesi ile şiirin önemini vurgularken Mevlana'dan da örneklerle fikirlerini açıklar. O, tezkiresinde şiir ve şair hakkında “Şiir söylemenin, Allah'ın veli kullarına mahsus olduğunu, gerçek aşkın onlarda bulunduğunu ve âşık olunacak yegâne varlığın da Cenâb-ı Allah'm zâtı olduğunu, bu insanlardaki şiir söyleme yeteneğinin ilhamdan kaynaklandığını” (Canım 2018: 17) söyler.

XVI. yüzyıl tezkire yazarlarından Âşık Çelebi, şiir konusuna tezkiresinde özellikle değinir ve eserinin mukaddimesinde şiirin ne anlama geldiğinden, tarihinden, Osmanlı sultanlarının şiire olan ilgisinden bahseder. Tezkire yazarı Çelebi, tezkiresinin mukaddimesinde; Kur'ân'ın şiirden farklı olduğunu ayetler ile vurgular ve insanların ihtiyacı olan şiirlerin olumsuz yorumlardan müstesna olduğunu söyler. Âşık Çelebi de şiiri savunan birçok şair ve tezkire yazarı gibi Cahiliye devri şairi Ümeyye'den bahseder. Ümeyye B. Salt şiirlerinde ahiret inancı, İslâmiyet gibi konular işlemekle beraber kendisi peygamberlik iddiasında bulunmuş olup Hz. Peygamber'e karşı iyi duygular beslemeyen bir şairdir. Rivayete göre Hz. Peygamber Ümeyye'nin şiirini beğenip okutmuştur (Kılıç 2018: 44). Bu rivayet ile Hz. Peygamber'in şiire karşı doğrudan bir kininin olmadığı görülür. *Meşâ'rü's-şu-a'râ* yazarı, mukaddimesinde şiirin faydalarından bahsederken bu görüşünü ayet ve hadislerle desteklemiştir. Âşık Çelebi, şiir ile ilgili doğru ve güzel niyetler için söylendiği takdirde bir sakıncası olmadığını bir hadis ile örnekler: “Eğer şiir bir haksızlığa karşı acıma duygusunu, bir yoksulluğa karşı mücadeleyi ve yapılan bir iyiliğe karşı teşekkürü dile getirmek istiyorsa bunda herhangi bir sakınca yoktur”. O, tezkiresinde eğitim aldığı hocalarından bahsederken şiir yazarları müstakil bir biyografi hâlinde ele almıştır bu durum dahi onun şiire verdiği önemi gösterir (Kılıç 2018: 3-47).

XVI. yüzyıldan bir başka tezkire yazarı olan *Gülşen-i Şu'arâ*'nın sahibi Ahdî, İstanbul'dan ayrılırken Sultan Selim'in huzuruna ancak bir şiirin hediye çıkabileceğini belirtir: “... ve dahi şâh-zâde-i rûzgârın âsitânına be-resm-i tuhfe alup gitmege eş'âr-ı âbdârdan gayrı bir nesne pâ-y-dâr ve pesendide-i âşıkân-ı hâk-sâr ve makhbûl-i ehl-i rûzgâr degüldür” (Solmaz 2018: 4). Ahdî'nin padişaha hediye olarak ancak şiiri lâyük görmesi şiire verilen değeri gösterir.

Tezkiretü's-şu'arâ adlı tezkirenin yazarı Beyânî ise mukaddimesinde şiir hakkında şu sözleri söylemiştir: “*Erbâb-ı irfâna pûşîde vü nihân degüldür ki şi'rün kadimi ta'rîfi kelâm-ı mevzûn u mukaffâ idi. Şu'arâ-yı kudemâ şi'rlerinde kizb ü mübâlağa itmezler idi. Ve beyân-ı vâkı'adan gayrısıyla gitmezler idi. Şi'r sâ'ir-i kelâm gibi bir kelâm idi. Belâgat u fesahatı kemâ-yenbagî ri'âyet olunup tarîk-ı müstakim üzre edâ olinduktan sonra mevzûn u mukaffâ olması muhassenâtından olup anunla bir hüsn dahu bağlayup şu'arâ bununla sâ'ir-i nâs üzerine imtiyâz bulup ser-firâz olurlardı*” (Sungurhan 2017: 10). Beyânî, kudemanın

şairlerinde yalan ve mübalağa bulunmadığını söyler. O, şairlerin belagat ve fesahati yerli yerinde kullanıp ölçülü şiir söylemeleri sayesinde diğer insanlardan ayrı kıldıklarını belirtir. Beyânî'nin şiir ve şair hakkında fikirleri de diğer tezkire yazarlarından farklı olmayıp şiir ve onun sayesinde şairin de üstünlüğünü vurgulamıştır.

XVI. yüzyılın bir başka tezkire yazarı Kınalızâde Hasan Çelebi, şairler tezkiresinin dibacesinde fesahat ve belagatin o günkü kabullere göre nasıl algılandığını ve bunların Allah vergisi bir durum olduğunu anlatmıştır. Kınalızâde, tezkiresini sunduğu Hâce Efendi için "*Hâce Efendi'nin ihsanı, şairlerin şiir söyleme sebebi olup kendi şiirleri de belâgat şî'ârıdır*" der (Solmaz 2012: 492). Burada Hasan Çelebi, şiir söyleme sebebi olarak Hâce Efendi'yi gösteriyor. Hasan Çelebi, şiiri çok sevdiğini, onu kazanmak için daima aradığını, bundan da vazgeçmediğini; şiir alanında söz sahibi olanları bir araya getirme arzusu içinde olduğunu söylemiştir (Sungurhan 2017: 8). Hasan Çelebi'nin bu sözleri ile onun şiire olan ilgisi açıkça anlaşılmaktadır.

Çelebi tezkiresinde, şairlerin şiir-inşa arası tercihlerinde; dönemin bir diğer tezkirecisi Âşık Çelebi'nin şiirinin inşasından üstün olduğunu ancak onun şiir ile değil inşâ ile meşhur olduğunu şaşkınlıkla anlatmıştır: "*Tezkiretü's şî'arâ yazmışdır. İnsaf budur ki geçen şî'arâ vü eslâfun ahvâl ü evsâfin muhkem tettebbu' itmişdür. Lâkin tahrîr ü inşâsında kat'en letâfet ü melâhat yokdur. Şî'ri hezâr-bâr inşâsından a'lâ idüğü zâhir ü peydâ iken 'acebdür ki yine inşâ ile meşhûr ve nâmu defter-i mü'nşiyânda mestûrdur*" (Solmaz 2012: 583).

Hasan Çelebi, tezkiresinin mukaddime kısmının henüz başında şiirin ve şairin öneminden bahseder ve ardından söylediklerini bir beyit ile destekler. Kınalızâde Hasan Çelebi önce Şuarâ Suresi 224. ayette söylenilen "*Şairlere gelince, onlara da yoldan sapanlar uyar*" ifadesi ile şiirin değerinin düştüğünü ancak daha sonra yüceltiğini şu şekilde söyler: "*Hamd u sipâs-ı bî-kıyâs hâliku'l-cinni ve'n-nâs mütekellim-i kelâm-ı i'câz esâsdur ki rütbe-i şî'arâ-yı şî'ri me'vâ ve makâm-ı sihr-âferîn-i şî'r-ârâyı kelâm-ı bî-adîl ü karîndeki mâ-sadak-ı ve innehu letezkiretun lil-müttakîn'dür. 'Eş-şî'arâ'u yettebi'uhumu'l-gâvun'⁴ kelâmıyla pest ü ednâ kılmış iken seniyyâ-yı kerâmet-i magzâ-yı 'inne'l-lezîne âmenû ve 'amilû'ssâlihâti'⁵ ile bülend ü bâlâ eyledi"*

*Hâl-i şî'ri Hak beyân itmişdür istisnâ ile
Şânını isbât idersen yiridür illâ ile* (Sungurhan 2017: 67).

Kınalızâde, şairler hakkındaki bazı ayetler⁶ sebebiyle şairliğin derecesini yükseltmenin güç olduğunu ancak bunun başarılı olduğunu şu sözler ile ifade eder: "*ve mâ*

⁴ Şairlere gelince, onlara da yoldan sapanlar uyar (Şuarâ 224).

⁵ İmân edip sâlih amel işleyenler (Bakara 227).

⁶ Biz peygambere şiir öğretmedik zaten ona yakışmazdı da (Yasin 69), Şairlere gelince, onlara da yoldan sapanlar uyar (Şuarâ 224) gibi ayetler şiir ve şaire karşı olumsuz görüşlerin sebepleri arasında görülmüştür.

'allemnâhu'ş-şi're ve mâ yenbagî lehu'⁷ den mâ'in⁸-i nefyi isâle itmekle derecât-ı şu'arâyı menî' ü a'lâ eyledi'" (Sungurhan 2017: 68). Çelebi, şairler tezkiresinde olduğu gibi incelemeye bahis olan İtâb-güne Tezkiresi isimli risalesinde de şairin ve şiirin önemini hem hadislerle hem de ayetlerle desteklemiştir.

Tezkirede, Sultan Murat'ın biyografisinin verildiği bölümde ise Kınalızâde, şiirin hüner bilmeyen kimselerin elinde bulunduğunu, fazilet ve hüner yoksunu, şiir ile ipliği ayırt edemeyen kimselerin şiir ve inşâ pazarını itibarsız kıldıklarını söyleyerek bu kimselerin menfaat için şiir söylediklerini belirtir. Hasan Çelebi'nin düşüncelerine göre şiirin yetenekten yoksun kimselerin elinde menfaat için bulunmaması gerekir. Onun bu sözlerinden şiire ne kadar önem verdiği açıkça anlaşılır.

Tezkire yazarının, Emânî-i Sâni'nin biyografisinde kullandığı "*Bihâr-ı zehhâr-ı ma'ârifde niçe rûzgâr şî'r-i inşâ ile âşinâ olmağın ba'z-ı le'âlî-i nefis peydâ itmişdür*" (Kutluk 1978: 172) şeklindeki ifade ile şairin ortaya koyduğu işlerin güzelliğini şiir ve inşâ ile uğraşmasına bağladığı görülür.

Kınalızâde'nin şairleri tezkiresine alması için şiirle ilgili herhangi bir uğraşlarının olması kâfidir. Halimî isimli şairin şiir ile bir üne sahip olmadığını fakat *Bahrü'l-Garâib* isimli bir kitap telif ettiğini ve bu kitapta şiir sanatı ile ilgili sözler bulunduğu için onu tezkireye dâhil ettiğini belirtir: "*Egerçi şî'rlere iştihârı yokdur. Lâkin kitâb-ı mezbûrda sanâyi'-i şî'riye müte'allik kelimât itdüğüçün nâmı bu cerîdede isbât olındı*" (Kutluk 1978: 303). Buradan da Hasan Çelebi'nin şiire verdiği önem anlaşılır.

Tezkiretü'ş-şuarâ' da, İşretî isimli şairin Edirne'de memur iken onun şiirini beğenen Şehzâdenin kendisine Eskişehir kazasını verdiği belirtilir (Kutluk 1978: 172). Bir şaire verilen hediyeden de şiirin şairler için ne kadar önemli olduğu görülür.

2. KINALIZÂDE HASAN ÇELEBİ'NİN İTÂB-GÜNE TEZKİRESİ

2.1. İtâb-güne Tezkiresi'nin Şekil Özellikleri

Kınalızâde Hasan Çelebi, 16. yüzyılda yaşamış tezkire yazarıdır. Hasan Çelebi önemli memuriyetlerde bulunan bürokrat ve bilginlerle dolu Kınalızâdeler diye tanınan bir aileye mensuptur. Hasan Çelebi'nin büyük dedesi Abdülkâdir Hamîdî Çelebi, sakalına kına yaktığı için aile bu adla anılmıştır. Babası *Ahlâk-ı Alâyî* adlı meşhur eserin yazarı Ali (veya Alaüddin) Çelebidir. Hasan Çelebi ailenin konumuna uygun müderrislerden ders görerek Ebussuud Efendi'den mülazım oldu. Müderrislik ve kadılık yaptı. Reşid'te öldü (İsen 2010: 94). Çelebi'nin; *Durer ü Gurer, Mutavvel, Envârü't-tenzil, Tezkiretü'ş-Şuara*, adlı eserleri ve bu eserlerinden başka birkaç sayfadan

⁷ Biz peygambere şiir öğretmedik zaten ona yakışmazdı da (Yasin 69).

⁸ Akan su (Mülk 30).

oluşan münşe'at ve risâlelerinin olduğu da tespit edilmiştir.⁹ Bu risalelerden birisi de *İtâb-gûne Tezkiresi*'dir.

İtâb-gûne Tezkiresi, Ankara Millî Kütüphane Yz. A. 4915'te kayıtlı bir mecmuanın 20b-22a varakları arasındadır. Risalenin yer aldığı mecmua; 190x113 (145x64) mm ölçülerinde, 30-31 varak, 21 satır, nesih hatla yazılmış olup, birleşik harf filigranlı kâğıt, sırtı siyah meşin ve köşeli laciverdî bez cilde sahiptir. Kınalızâde Hasan Çelebi'nin bir vezire gönderdiği *İtâb-gûne Tezkiresi* adlı risale katalogda "*Kınalızâde Hasan Efendi, müderrisliği halinde vüzerâdan birine tehmiye-i 'ıyde vardıkda vezir ihânet tarikiyle şâir ehl-i 'ilm olmaz demekle yazıp gönderdiği itâb-gûne tezkiresidir*" şeklinde bir açıklama ile kayıtlıdır.

Mecmua içerisinde yer alan risalede 20b sayfasında 22 satır, 21. varığın her iki sayfasında da 21 satır ve 22a numaralı sayfada ise 18 satır bulunur. Risale, üç satırlık bir başlıktan sonra iki beyit ile başlar ve şiirin faydalarından söz eden cümlelerle biter. 21a (Farsça) ve 22a'da (Arapça) bulunan iki beyit dışında risalenin tamamı mensurdur.

2.2. Yazılış Tarihi

Kınalızâde Hasan Çelebi Çelebi'nin 1546-1604 yılları arasında yaşamış olması ve risalede geçen "*nev-bahâr-ı 'ömrüm serhad-i hamsinden mütecâviz ü şebâb-ı şecere-i vücûdum ezhâr-ı ma'ârif-i simâr ile işgârü'r-re'si şebîbâ mertebesine fâ'iz olmuşdur*" [20b] cümlesinden hareketle risalenin 1596-1604 yılları aralığında yazılmış olduğu söylenebilir.

2.3. Yazılış Sebebi

Risaleden anlaşıldığına göre; Kınalızâde Hasan Çelebi bir vezire bayram tebriğine gittiği sırada vezir, Hasan Çelebi'yi hor görerek ona "*şair ilim sahibi olamaz*" demiştir ve Çelebi bunun üzerine bu risaleyi yazmıştır [20b]. Risalenin yazılış tarihi dikkate alındığında, III. Murad'ın vezirlerinin Sokullu Mehmed Paşa (1505-1579) ve Koca Sinan Paşa (1520-1596) olduğu bilindiğine göre risalede adı geçen vezirin, bu iki tarihi şahsiyetten Koca Sinan Paşa olması muhtemeldir.

2.4. Muhtevanın İncelenmesi

Bu risale, yüzyıllardır süre gelen bir tartışmaya değinmektedir: Şiiri/şairi kınama ve savunma. Kınalızâde Hasan Çelebi risalesinde şiir hakkında olumsuz tavır sergileyen ulema ve vezire karşı şiiri ayet, hadis ve Hz. Peygamber etrafında gelişen rivayetlerle savunmuştur. Hasan Çelebi'nin risalesinde başlık için kullandığı "*itâb*" kelimesi en baştan metnin bağlamı hakkında fikir vermektedir. "*İtâb*" kelimesi için Şemseddin Sami: "*paylama, tekdir, ta'zîr, tevbih, azarlama, tersleme: 'itâb etmek, 'itâba dūcâr olmak*" şeklinde açıklamada bulunmuştur.

⁹ Kınalızâde Hasan Çelebi'nin eserleri hakkında bilgi için bk. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/hasan-celebi-kinalizade>.

Tezkiretü'ş-şu'arâ yazarının, bir vezire bayram tebriğine gitmesi sonucu yazdığı bu risale, tebrik-nâme türünde mensur bir eserdir. Tebrik-nâmeler birçok sebeple yazıldığı gibi şairlerin birtakım özel isteklerini ifade etmek için de kaleme alınmıştır (Tuğluk 2010: 46). Bu risalede de benzer bir durumun söz konusu olduğu görülmektedir. Hasan Çelebi'nin, "Çemenzâr-ı devletüne istişmâm-ı bûy-ı gül-i ihsân için gelmiş iken" şeklindeki ifadesinden vezire gidiş sebebinin makam talebi olduğu düşünülebilir. Çelebi sözlerine, vezire ithafen aşağıdaki beyitlerle başlar:

*Serdâr devletün mezîd olsun
Keveb-i tâli'in sa'îd olsun*

*Her ümîdün Hudâ müyesser idüp
Düşmenün zâr u nâ-ümîd olsun¹⁰ [20b]*

Burada Divan şairlerinin devlet büyüklerine karşı sergilediği genel tutum olan devlet büyüğüne hayır duada bulunma durumu görülmektedir. Hasan Çelebi, öncelikle vezire bu şiir aracılığıyla iyi dileklerini sunmuştur. Kınalızâde, beyitlerden sonra ilk paragrafta da paşayı methetmeye devam eder.

Hasan Çelebi, paşanın makamına, cömertlik gülünün kokusunu koklamak için geldiğini ancak paşanın/vezirin sert sözleri ile yaralandığını ifade eder. Kınalızâde, vezirin huzuruna "Misafire ikram ediniz" sözüne dayanarak geldiğini ancak "Şair ehl-i ilm olamaz" ifadesi ile karşılaştığını söyler. Yüzyıllar boyunca süregelen şiire ve şaire karşı takınılan olumsuz tavır ile kendisi de karşılaşmıştır. Burada Hasan Çelebi güzel üslubunu konuşarak bu sözün paşaya layık olmadığını ve ona ait olamayacağını tarizde bulunarak söyler [20b]. Kınalızâde, Paşa'nın bu sözüne karşılık "Kişi bilmediği şeyin düşmanıdır" hadisi ile cevap verir. Hasan Çelebi, fasih ve belîğ kimselerin benzersiz şiir söylediklerini belirtip şiiri yokluk ilmi olarak görenlere yokluk ve şiir arasında bir bağ olmadığını ifade edip şiire karşı bu yaklaşımın hastalıklı bir durum olduğunu söyler [20b]. Burada görüldüğü üzere Hasan Çelebi ince bir şekilde karşı tarafı "Kişi bilmediği şeyin düşmanıdır" hadisi ile eleştirir. Daha sonra Kınalızâde, şairleri kınayan ulemanın şiire karşı tavrını cesurane belki küstahça bir tavır olarak bulur ve Kur'ân'dan Suarâ suresi 227. ayet ile XVI. yüzyılın Divan şairleri ve tezkire yazarlarının yaptığı gibi şiiri savunmaya devam eder [20b]. Bu ayette, "İman edip salih amel işleyenler başkadır; onlar için arkası kesilmeyen bir mükâfat vardır" sözleri ile şairlerin içlerinde müstesna kimseler olduğunu vurgular.

Kınalızâde, risaleye Hz. Peygamber'in şairi olarak tanınan sahabe Hassân b. Sabit mevzuu ile devam eder. Hassan b. Sabit altmışlı yaşlarında Müslümanlığı kabul eden ve bundan sonra Resûl-i Ekrem'in yanında olan şairleri ile İslâmiyet'e büyük hizmetleri olan sahabedir. Cahiliye devrinde, Hz. Peygamber ile Müslümanlar, gayrimüslimlerin hem fiziksel eylemlerine hem de sözlü saldırılarına maruz kalmakta, Kureyşli müşrik şairlerin hicivleri O'nu ve Müslümanları üzmeteydi. Hz.

¹⁰ [Fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün]

Peygamber, bu hicivlere aynı yöntemle karşılık vermenin gerekli olduğu kararına varıp Müslümanlardan bu konuda kendisine yardım etmelerini istemiştir. Bu isteği Hassân b. Sâbit, yerine getirmekle beraber onun hicivlerinin oldukça etkili olduğu görülmüştür. Hz. Peygamber, Hassân'ın hem şahsına hem de sanatına çok değer verirdi; hatta şiirlerini okuması için ona Mescid-i Nebevî'de bir minber tahsis etmişti. Hassân, Hz. Ömer döneminde birkaç defa mescitte şiir okumuş olup, Hz. Ömer, mescitte şiir okunmasını doğru bulmaması üzerine Hassân'ı oradan uzaklaştırmak istemiş, bunun üzerine Hassân, Peygamber'in bulunduğu vakitlerde dahi şiir okuduğunu belirterek Hz. Peygamber'in kendisine olan sevgisini hatırlatmıştır. Şiirleriyle İslâmiyet'e büyük hizmetlerde bulunan Hassân hakkında Hz. Peygamber, "Hassân'ın fıtrî kabiliyetini ve ilhamını Rûhulkudüs teyit ediyor" demiş, ayrıca onun için "Allah'ım, Hassân'ı Rûhulkudüs ile teyit et!" şeklinde dua etmiştir (Elmalî 1997: 399-402). Kınalızâde, Hassân b. Sabit ile Hz. Peygamber arasındaki muhabbetten yola çıkarak Peygamber'in Hassân'a söylediği "Sen, Allah ve Resûlünü desteklediğin sürece Cebrail seni te'yîd edecektir" sözlerine risalesinde yer vererek şiiri Hz. Peygamber'in sözleri ile savunmaya devam eder ve "Muhakkak şiirde hikmet vardır" hadisini zikreder [21a]. Daha sonra hikmetli sözleriyle tanınan Arap şairi Ümeyye b. Salt'a değinir. Hz. Muhammed ile sahabelerden Şerîd b. Süveyd arasında geçen bir konuşmayı da nakleder. Şerîd Cahiliye devrine ait pek çok şiiri ezbere bilen bir sahabelidir. Hasan Çelebi, burada da Hz. Peygamber'in şiir dinlemeyi sevdiğini vurgulamak için Peygamber'in Şerîd'e Ümeyye'nin şiirlerinden yaklaşık 100 beyit okuttuğu vakayı rivayet eder [21a-21b]. Şerîd'in ifadesine göre Hz. Muhammed bir gün kendisiyle seyahate çıkmış ve yolculuk sırasında ona Cahiliye devrinde yaşayan bir şair Ümeyye b. Ebü's-Salt'ın şiirlerinden ezbere bildiklerinin olup olmadığını sormuş, müsbet cevap alınca bunları okumasını istemiş ve okuduğu her beyitten sonra Resûlullah devam etmesini arzu etmiş, böylece Şerîd'in okuduğu beyitler 100'ü bulmuştur (Ahatlı 2010: 582). Bu rivayete göre Hz. Peygamber'in şiir dinledikçe mutlu olduğu belirtilmiştir [21b].

Kınalızâde, Kur'ân'dan şiir, şair ve Peygamberle ilgili ayetlerden örneklerle risaleyi devam ettirmiştir. "El-Keşşâf" isimli tefsiriyle tanınan Zemahşerî'nin şiire yönelik şu hadise eserinde yer verdiğini belirtir: "Ondaki söz şudur ki: Muhakkak şiir kelâm bâbındadır (onun kısımlarındandır) onun güzelliği kelâmın güzelliği gibi çirkini de kelâmın çirkini gibidir". Devam eden satırlarda şiirin yasaklanmasında kesin bir hükmün söz konusu olmadığı ifade edildikten sonra şiirin övgü içerene de yergi içerene de olduğu ve faydasının çok olduğu belirtilir [21b]. Hasan Çelebi, risaleyi sonlandırırken de şiir hakkında olumlu ifadeler kullanmaya devam eder. Hz. Peygamber'in "Çocuklarınıza şiir öğretiniz. Zira o zihni açar cesaret verir" hadisini anarak şiiri Peygamber'in hadisleri ile destekler. Hasan Çelebi, ilerleyen satırlarda birçok esere kaynaklık eden Mevlânâ ve Mesnevî'sinden, Türk şiiri için hayli önemli bir isim olan Eski Anadolu Türkçesi dönemi şairi Âşık Paşa'dan bahseder. Bu isimler, başlangıç döneminde eserler verip arkalarından gelenlere öncülük eden özellikle şiir türünün önemli isimleridir. Kınalızâde risalenin sonlarında nazım ve nesri kıyasa da

girer. Kınalızâde'ye göre insanların yaradılışları nesirden ziyade nazma meyilli olur. Onun ifadesine göre nazım, kusurlu olmaz ama nesir olur. Nazım uygun sözdür, nesir değildir [22a]¹¹.

SONUÇ

Şiir ve şaire karşı olumsuz görüşler yüzyıllar öncesinde var olmuş ve asırlarca süregelen bir tartışmaya yol açmıştır. Mekkeli müşriklerin Kur'an-ı Kerim'i şiir olarak ve Allah'ın elçisi Hz. Peygamber'i şair olarak suçlamaları başta Müslümanlar olmak üzere Osmanlı gibi İslam anlayışı çerçevesinde gelişen toplumların şiir ve şaire karşı olumsuz tutumlarının kaynağı olarak görülmüştür. Kur'an'ın karşı çıktığı şey, eşi benzeri olmayan ve Allah kelamı olan Kur'an'a "şiir" ve Hz. Peygamber'e de "şair" denilmesidir. Bu suçlamalara karşı en güzel açıklamalar da yine Kur'an'dan ayetler ve Hz. Peygamber'in hadisleri aracılığıyla yapılmıştır. Kur'an'da, şairlerle ilgili olumsuz ifadeler zikredilirken müstesna/mümin olanlar tenzih edilerek tartışmalara açıklık getirilmiştir. Divan şairlerinin de hemfikir olduğu şey, şiir güzel amaçlar doğrultusunda yazıldığında faydalıdır ve şairlik Allah tarafından bahşedilen bir irfan iledir.

Geleneğe göre Divan şairinin geçim kaynağı olan şiir, Divan şairleri ve Hasan Çelebi tarafından müdafaa edilmiştir. Yukarıda bahsedilen bilgiler neticesinde görülmektedir ki şiiri savunma hususunda XVI. yüzyıl tezkireleri ve özellikle Hasan Çelebi'nin *Tezkiretü's-Şu'arâ'sı*, bu çalışmaya konu olan *İtâb-güne Tezkiresi* ile büyük oranda paralellikler göstermiştir. Onlar, şiiri ve şairi savunurken hem ayetlerden hem de Hz. Peygamber'in şiire olan ilgisi etrafında gelişen rivayetlerden örneklerle bu tartışmayı şiir lehine çevirme çabası içerisine girmişlerdir. Şairler de Hasan Çelebi de Kur'an'ın Allah tarafından gönderilen eşsiz bir kitap olduğunun farkındadırlar ve bunu vurgulamışlardır. Ancak her dönemde olduğu gibi bazı kesimler şiire ve şaire karşı çıkmışlardır. Hasan Çelebi de risalesinde bu durumlardan söz ederek şiiri savunma içerisine girmiş onun faydalarından, güzelliğinden zekice kullandığı dili ile bahsetmiştir.

Kınalızâde Hasan Çelebi'nin bir vezire bayram ziyaretine gittiğinde yaşadığı hayal kırıklığı neticesi yazmış olduğu "*İtâb-güne Tezkiresi*"; Hasan Çelebi'nin hem kendi üzüntüsünü belirtmek hem de şiir ve şairi savunmak için cevap niteliğinde risaledir. Divan şiiri geleneğinde görüldüğü üzere şairler bir paye veya görev isteği ile devlet adamlarına şiirler yazarak isteklerini dile getirmişlerdir. Hasan Çelebi'nin de bu ziyareti böyle bir amaçla yaptığı öngörülebilir. "*İtâb-güne Tezkiresi*"nde görülmektedir

¹¹ Kur'an-ı Kerim'de şiir ve şair şu ayetlerde geçmiştir: Bakara 23-24, En'am 93, Şuarâ 224-225-226, Yasin 69, Enbiyâ 5, Hâc 52, Sâffât 36, Zâriyât 10-11, Tûr 30, Hâkka 641. Bu ayetlerde, Kur'an-ı Kerim'in Allah tarafından indirilen ve eşi benzeri olmayan bir kitap olduğu açıklanıp onu şiir olarak görenler hakkında ise yanlış bir düşünce içerisinde oldukları söylenilmiştir.

ki Kınalızâde, vezirin şairlere ve şiire karşı hakaretamiz ifadeleri ile karşılaşmıştır. Bunun üzerine tezkire yazarı Hasan Çelebi; ayet, hadis ve Hz. Peygamber'in şiir ile ilgili olumlu rivayetlerini bu risalede paylaşmıştır. O, Meryem, Şuarâ, Rahman ve Necm surelerinden 6 ayet ile şiiri ve şairi savunmuştur. Bununla birlikte Arapça atasözü ve hadisler, Hz. Peygamber'in şiiri sevdiğine dair rivayetlerle görüşünü açıklamıştır. Bu açıklamalardan anlaşılıyor ki Hasan Çelebi, diğer tezkire yazarları ve Divan şairlerinin amacı şiirin ve şairin körü körüne itibarsızlaştırılmasına karşı çıkmaktır. Onlar, bunu yaparken belli ayetlerden, hadislerden ve rivayetlerden yararlanarak fikirlerini savunmuşlardır.

3. İTÂB-GÛNE TEZKİRESİ'NİN ÇEVİRİ YAZILI METNİ

[20b]

**KINALI-ZÂDE HASAN EFENDİ MÜDERRİSLİĞİ HÂLİNDE VÜZERÂDAN
BİRİNE TEHNİYE-İ 'YDA VARDUĞDA VEZİR İHÂNET TARIKIYLE ŞÂ'İR EHL-
İ 'İLM OLAMAZ DİMEKLE YAZUP GÖNDERDİĞİ İTÂB-GÛNE TEZKİREDÜR.**

[Fei'lâtün mefâ'ilün fe'ilün]

Serdârâ devletün mezîd olsun

Kevkeb-i tâli'in sa'îd olsun

Her ümîdüñ Hudâ müyesser idüp

Düşmenün zâr u nâ-ümîd olsun

[1] Hâkık sübhânehü vü Te'âlâ nihâl-i vücûduñ libâs-ı halk u 'aţâyile mülebbes ü mükerrem ve cemâl-i behcet-nümüduñ hilye-i beşâset ü behâyile muhallâ vü muhterem kılsun ki şîğâr-ı 'ulemâ dest-i ricâların dâm-ı ihşânuna dirâz ve 'inâk-ı ümîdlerin şavb-ı cenâb-ı âsmân nişânuna firâz kılmışlardır. [5] Ol zümreden bu hâkîr-i pür-taşşîr ki iktisâb-ı fazl u edebde nev-bahâr-ı 'ömrüm serhad-i hamsından mütecâviz ü şebâb-i şecere-i vücûdum ezhâr-ı ma'ârif-i şimâr ile *veşte'ale er-re'sü şeyben*¹² mertebesine fâ'iz olmuştur. Çemenzâr-ı devletüne istişmâm-ı büy-ı gül-i ihşân için gelmiş iken sinân-ı hâr-ı zebân ile mecrûh idüp nihâl-i âmâlüm pejmürde kılmak ebr-i demn-i erba'în değil midir hüşûsen yevm-i 'ıyd olup yevm-i terk-i cezzâr ve 'ıyd belki rûz [10] tatıyb kırup şakî vü sa'îd ola bâ-huşûş *ikramu'z-zayf*¹³ mantûkınca zayf-ı hâne-i dıvân ve manzâr-ı ihşân olavuz *şâ'ir ehl-i 'ilm olamaz muqaddimesi* gâlibâ

¹² "Şüphesiz kemiklerim gevşedi. Saçım sakalım ağardı" (Meryem suresi 4. ayetten bir kısım).

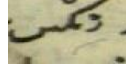
Ayetler için Elmalılı M. Hamdi Yazır'ın (2021), "*Kur'ân-ı Kerîm, Türkçe Meâli ve Okunuşu (Üçlü)*", isimli çalışmasından faydalanılmıştır.

¹³ "Misafire ikram ediniz".

sa'âdetli Paşanuñ şem'-i şeriflerine 'ulemâ tâ'yifesinüñ âmiplerinden belki ümmiplerinden *el-me'rü 'abiddü ve'l-mâ-cehele*¹⁴ hikmetince vâşıl bulmuş gibi yohsa hâşâ ki havâşş-ı 'ulemâ huşuşen bülegâ vü fusehâ bu maķüle kelâmı bî-hemtâ söyleyeler ki şî'r ile 'adem-i 'ilmüñ miyânında mülâzemet [15] yoğiken ve şî'r bi-ħasbi'll'ane 'ilm iken zıddına ki 'adem-i 'ilmdür nice 'illet olur.

[21a]

[1] Vâhid-i ħumâ âĥeri nice müstelzim olur bu ma'nâ ehl-i 'ilm olanlara ma'lûmdur cenâbuñuza daĥı ma'lûm olsun ki ifâde-i 'ilmde 'ulemânuñ küstâĥlıĥı şer'en ma'zûrdur silk-i cevâhir-i nazm Ķur'ân-ı 'azîmde *ille'llezine âmenü*¹⁵ istiñnası ile

müsteñnâ olan ĥavâtim-i ma'ârîfedür. şü'ârâ-i mü'minün *Rığvânu'llâhi 'aleyhim ecma'ın* [5] ĥaĥķında ve anlara mülĥaķ olan fark ehl-i Ħaķ şânında kelâm-ı nâ-sezâ söylenmez *ķâle resüllu'llâh salla'llâhu 'aleyhi ve sellem inne rûĥu'l-ķudse lâ yezâl yü eyüdüke mâ nâfaĥte ani'llâhu ve resülihi*¹⁶ mezbür şahâbeden Ħasân ibni Şâbjit'ün Resüllu'llâh salla'llâhu 'aleyhi ve sellem vaşında vâķi' olan eş'arın terĥîb içündür pes sâĥâbe vü tâbi'ın *Rığvânu'llâhi 'aleyhim ecma'ın* ve 'ulemâ-i müteĥaddem'in ü fuzâlâ-i müteahĥrîn süyüf-ı elsinelerin *inne min eş-*[10] *şî'rü el-ĥikmet*¹⁷ cevâhiri ile muraşşa' ve kelâm-ı cevâhir-intizâmların ve *inne min el-beyâni li-sihren*¹⁸ şanâyî'i ile muşanna' idegelmişlerdir liķin şî'r-i zamânede lisân-ı eĥissâya dost-gır-i eşref-i 'ulemâ dâmen-i 'işmetlerin ĥubâr-ı şî'irden müberrâ tutarlar beyt:

Şî'r der aşĥ ĥiştin ber-nişt

*Nâle-i men zi ĥisset-i şürekâst*¹⁹

[15] Neşr: İmâm-ı Şâĥâni rahmetu'llâh *Meşâriķ* da Şerîd Bin Süveyd es-Seķafî'den rivâyet ider ki bir ĥurşîd-i semâ-i feşâĥat ve beyân tütü-i şekeristân-ı belâĥat *er-Raĥmân 'alleme'l-Ķur'ân*²⁰ *Resül-i ĥazret-i subĥân 'alâ alihî el-Mennân* maķâm-ı beşerriyete nüzül idüp tatyîb kılup aşĥâb için Şerîd'e ĥitâb idüp buyururlar ki *hel ma'âke min şî'r Ümeyye bin Ebî's-Salt*²¹

¹⁴ "Kişi bilmediği şeyin düşmanıdır" (Hz. Ali'ye atfedilen atasözü mahiyetinde kullanılmış bir söz).

¹⁵ "Ancak iman edip sâlih amel işleyenler" (Şuarâ suresi 227. ayetten bir kısım).

¹⁶ "Hz. Peygamber (S.A.V.) şöyle buyurdu: Rûhulkudüs [Cebrâil (a.s.)] sen, Allah ve Rasûlünü desteklediğin sürece seni te'yîd edecektir (destekleyecektir)".

¹⁷ "Muhakkak şîrde hikmetler vardır".

¹⁸ "Ve muhakkak ki beyânda da sihir vardır".

¹⁹ "Şiir aslında kendi ortaya çıkmaz

Benim inlemem dostlarımlın hasisliğindedir".

²⁰ "Raĥmân olan Allah Ķur'ân'ı öğretti (Raĥmân 1-2).

²¹ "Senin yanında (sende) Ümeyye b. Ebû's-Salt'ın şîirlerinden bir şeyler var mı?"

[21b]

[1] *şey'en, kültü na'am, kâle heyye, fe- 'inşettü beyten, fe- 'kâle heyye şümme enşedtü beyten, fe- 'kâle heyye hattâ enşedtü mi'ete beyt hiyye kesri hâyîn*²² ile kelime-i istihzâdadur ya'nî ziyâde talebi içündür pes Ümeyye efşâh-ı fuşehâ-i 'Arab olmağın Hazret-i Peygamber Salla'llâhu 'aleyhi ve sellem anuñ şî'ri istima'in taleb idüp her beyti okutduqça şekker gibi mükerrer olmasın [5] emr itdi hattâ Şerîd'e yüz beyit okıdup her beytin kâfiyesinde yüz hüccet ü vird-i na'tde biñ sürür izhâr kıldı pes inşâf olunsun eger mutlakâ şî'r hevâ olaydı ol hatib-i minber *ve mâ yentîku 'ani'l-hevâ*²³ enîs-i meclisi *Kâ'be kavseyni ev ednâ*²⁴ bülbül-i nağme-serây-ı in huve illâ vahyün yühâ²⁵ istimâ'-ı şî'rden serv-kâmetleri hareket ü semâ' idüp rîdâ'-i mübâreklerin säye-şîfat hâke saldılar üftâdeler ol rîdâ'yı taşşim idüp aldılar her hisşe²⁶ niçe rüzgâr [10] bereket-i mevrüse oldı kaldı *kâle sâhib el-keşşâf kavli şî'ri kısmen el-kelâm Muhsin hüsnü kelâm ve kubha kubhül kelim mutlak*²⁷ el-kelâm-ı mutlak şî'rüñ nehyinde naşş yokdurur meger şu'arâ-yı ma'hüdenüñ şî'irlerin ola vü şî'r mübâh olduğunda şübhe yokdur mādâm ki qalbini zikru'llâhdan vü mülâhaza-i aḥkâm-ı şer'iiyyeden meşğül kılmaya muḥaşşal-ı kelâm şî'rüñ kimisi medḥ ü zemmi ve tiryāk ü semmi beyânında kemiyet kılmaya meydân-ı sâhîfe [15] teng vü tütî-i nâḥka tende lâ'-rengdür zirâ şî'rde fa'ide-i celîle çokdur ekser-i ilhâm-ı Rabbâni ve'l-müttakin-i sübhânidür mādâmki fuḥşiyâtı müşt Emil olmaya vü âḥâdiş-i nebeviyyede bu daḥı vârid olmuşdur ki

[22a]

[1] *Eş-şî'ri katil nifak ve yuvretül şecâ'a*²⁸ ya'ni evlâdınuza şî'ir öğredüñ ki zihni küşâd eder vü şecâ'at ifâde kılar vü bi'l-cümle şî'r mecâmî'-i hikem ü 'irfân ve sevâhid-i müşkilât-ı Hazret-i Kur'ândur.

Bejt: *İza nünezilü eşkalli munsarifi*

[5] *feşe'aa bi zelika el-şî're el-makul*²⁹

vü nazm için kaydü'l-evvâb dimişlerdür zirâ nazm müteğayyir ü muḥtell olmaz neşr olur *ḫabâ'i merdum*³⁰ neşrden nazma artıq mâ'ül olur meger selîm-ḫab' olmaya vü sâ'îr-i eş'âr görünmez mi ki Fâriside Meşnevî-i Hazret-i Mevlânâ vü Türkide Muḥammediyye vü 'Aşık Paşa vesâ'îr eş'âr-ı ekâbir ve 'ulemâ nüfûs-ı ḫavâşş u

²² "Evet dedim. Söyle dedi. Ona bir beyit söyledim. Bir daha söyle dedi, sonra bir beyit daha söyledim, bir daha söyle dedi tâ ki ben ona yüz beyit şîir söyledim".

²³ "O hevâdan (arzûlarından/arzûlarına göre) konuşmaz" (Necm 3).

²⁴ "Böylece iki yay aralığı kadar hatta daha yakın oldu" (Necm 9).

²⁵ "O (size okuduğu) kendisine indirilmiş vahiyden başka bir şey değildir" (Necm 4).

²⁶ Eski harfli metninde bu kelimeden sonra yer alan ة eki fazla yazılmıştır.

²⁷ "Keşşâf sahibi (Zemaşşeri) dedi ki: Ondaki söz şudur ki: Muhakkak şîir kelâm bâbındandır (onun kısımlarındandır) onun güzelliği kelâmın güzelliği gibi çirkin de kelâmın çirkin gibidir".

²⁸ "Şîir zihni açar ve cesareti meydâna getirir (oluşturur)".

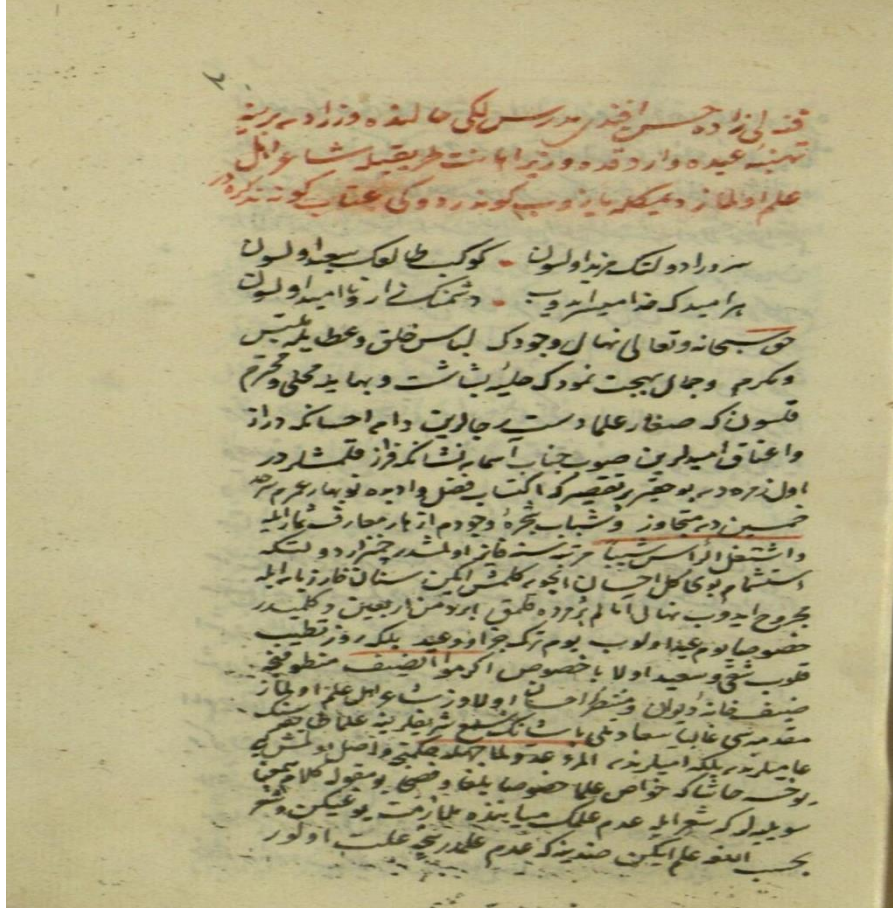
²⁹ "Tenzil'den (Kur'ân'dan) bir harf müşkile olsa bunu söylenen şîir ile şahitlendir".

³⁰ "İnsanların huyları".

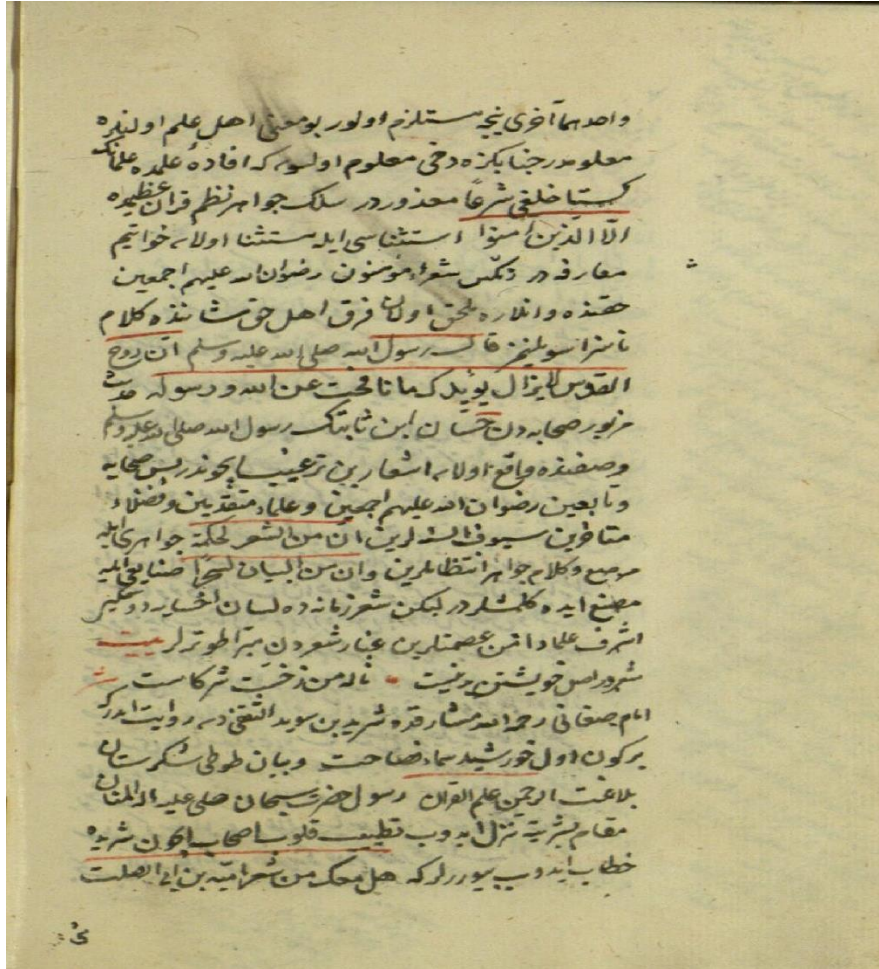

'avâmda ü terhîbe müte'allik [10] ahkâmı te'şir-i belîğ itmişdür şî'r-i dağıkıñ mehâsini fevka'l-had ve sevâd-ı vasfı dâ'ire-i tahrîr ü takrîzde evsa' ü eb'addur meger nazmda şî'r şî'rden muķâvemem olmaya zîrâ nazm mütenâsibü'l-elfâz dur neşr degildür mütenâsib gayr-ı mütenâsibden evlâdur huşûşen tenâsüb-i şavt dağı munzam olup hoş elhânlardan şudür eyleyecek mü 'yeşşer olduğıñ hayvân dağı idrâk ider bu cümleden ğarâz 'ilm budur ki şî'rüñ kağımi mağzen şî'r [15] söylemekle 'aklen ve şer'en melâmet ü taħķir olunmağa müsteħaķ olmaz belki her bir ğaseb ile tevkîr ü ri'âyet olunmaķ gerek.

EK: TIPKI BASIM

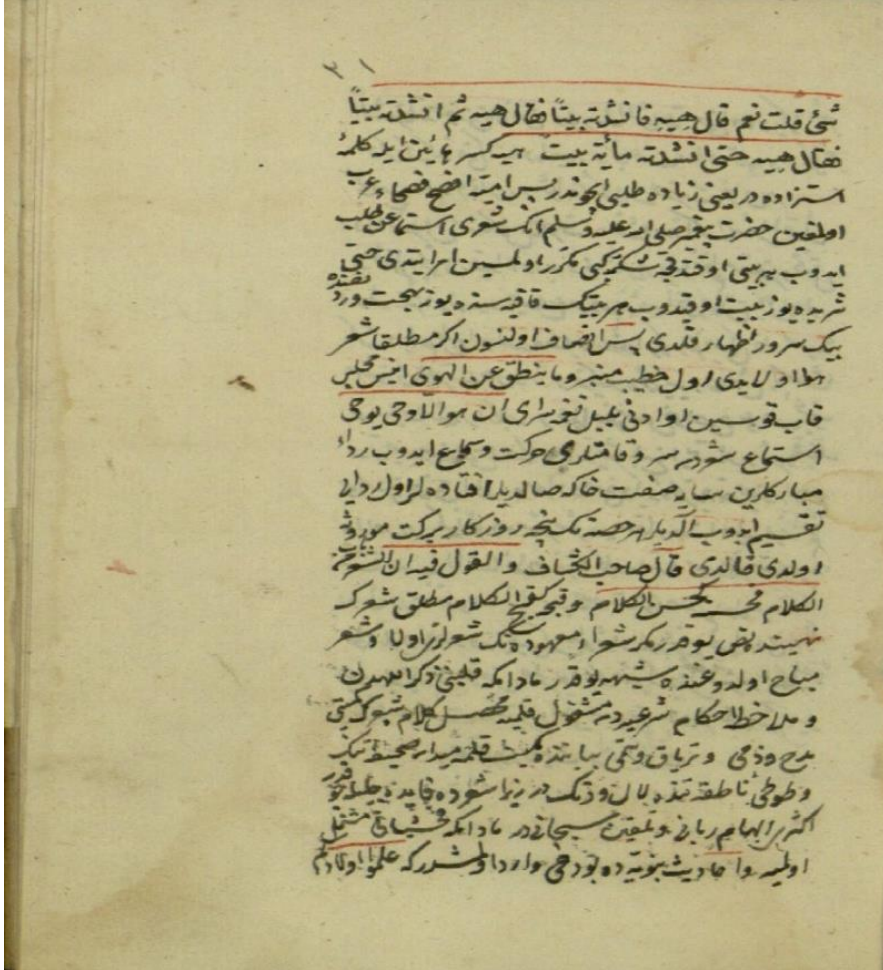

Resim 1: 20 b

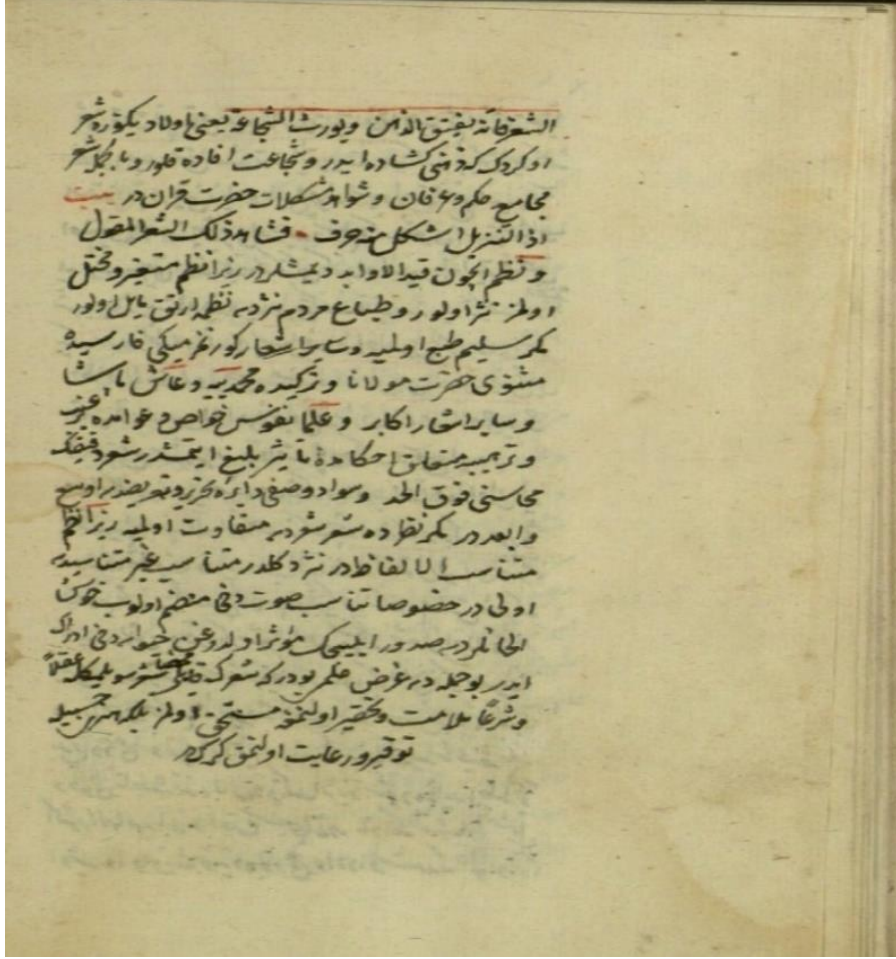

Resim 2: 21 a

Resim 3: 21 b

Resim 4: 22 a

KAYNAKÇA

- AÇIKGÖZ, N. (2017). *Riyazü'ş-Şu'arâ*. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü.
- AHATLI, E. (2010). "Şerîd b. Süveyd". *DİA* (C. 38). Ankara: TDV Yayınları, 582.
- ARİSTOTELES, (2010). *Poetika* (çev. Hasan İlhan). Ankara: Alter Yayınları.
- CANIM, R. (2018). *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsiratü'n-Nuzamâ*. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü.
- DOĞAN, M. N. (2009). *Fuzulî'nin Poetikası*. İstanbul: Yelkenli Yayınevi.
- DURMUŞ, İ. (2010). "Şiir". *DİA* (C. 39). Ankara: TDV Yayınları, 144-154.

- ELMALI, H. (1997). "Hassân b. Sâbit". *DİA* (C. 16). Ankara: TDV Yayınları, 399-402.
- İPEKTEN, H., KUT, G., İSEN, M., AYAN, H., KARABEY, T. (2017). *Heşt Bihîşt Sehî Beg*. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü.
- İSEN, M. (2010). *Tezkireden Biyografiye*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- KARSLI, Ö. (2016). *Sanata Sansürün Platon'daki Felsefi Nedenleri*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KILIÇ, F. (2018). *Meşâ'irü'ş-Şu'arâ*. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü.
- KUTLUK, H. İ. (1978). *Kınalı-zâde Hasan Çelebi Tezkiretü'ş-Şuarâ*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- PLATON, (2013). *Devlet* (çev. Veysel Atayman, Cenk Saraçoğlu). İstanbul: Bordo-Siyah Yayınları.
- SAMİ, Ş. (2010). *Kâmûs-ı Türkî*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- SOLMAZ, S. (2018). *Ahdî ve Gülşen-i Şu'arâsı (İnceleme-Metin)*. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü.
- SUNGURHAN, A. (2013). "Hasan Çelebi, Kınalızâde". <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/hasan-celebi-kinalizade>. (haz. Aysun Sungurhan). (11.05.2023).
- SUNGURHAN, A. (2017). *Tezkiretü'ş-Şu'arâ*. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü.
- TARLAN, A. N. (1967). *Zatî Divanı Edisyon Kritik ve Transkripsiyon Gazeller Kısmı: I. Cilt*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- TOLOSA, H. (2002). *16. Yüzyılda Edebiyat Araştırma ve Eleştirisi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- TUĞLUK H. İ. (2010). "Divân Şiiri'nde Manzûm Tebrik-nâmeler". *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED]*, 42: 41-68.
- YAZIR, M. H. (2021). *Kur'ân-ı Kerim Meâli ve Türkçe Okunuşu* (sad. Mehmet Şirin Doğan). İstanbul: Seda Yayınları.